

Evropski dan jevrejske kulture

Hagada

Jevrejska opština Pančevo

2010.

Kada se danas kaže hagada, prvenstveno se misli na knjigu koju, kao lični predmet, poseduje svaka jevrejska porodica i koja se koristi isključivo za kućni obred proslave praznika Pesah. Međutim, razvoj hagade, prvo kao oblika usmenog prenošenja predanja, zatim tekstulano bogato ukrašenih srednjevekovnih kodeksa, sve do savremenih izdanja, trajao je više hiljada godina.

Hagada je reč aramejsko-jevrejskog porekla sa značenjem kazivanje, pripovedanje. Istim imenom nazivaju se i dela stare jevrejske književnosti najrazličitijeg sadržaja (priče, pesme, parabole, basne, izreke i poslovice). Hagadna književnost doživela je svoj procvat nakon razaranja stare jevrejske države od II do IV veka pre n.e., prvo u vavilonskoj i egipatskoj dijaspori, a od VII veka i u Evropi tamo gde su postojale jevrejske zajednice. Zbog toga što su istovremeno nastali sa Mojsijevim Petoknjžjem, ti spisi nisu bili podvrgnuti strogim verskim propisima, već su težili tumačenju kanonizovanih tekstova Tore.

Najstarija sačuvana verzija hagade, kao zbirka molitvi, javlja se u siduru (molitvenik), u IX veku naše ere, i potiče iz Vavilonije. Od X veka ovi rukopisi se ne retko ukrašavaju iluminacijama i ornamentalnom dekoracijom koja prati tekst. Najlepši iluminirani rukopisi, koji su postali vrhunska umetnička dela, bile su obredne hagade iz kojih se čitalo za praznik Pesah, posvećen izbavljenju jevrejskog naroda iz egipatskog ropstva u XIII veku pre n.e. Najstariji takav primerak, nađen u fragmentima, nalazio se u Kairskoj Genizi (geniza–spremište svetih

rukopisa koji nisu više u upotrebi) i oslikavao je deo pashalnog obreda – maces (beskvasni hleb) i maror (gorke trave). Od oko 1000 sačuvanih rukopsinih pashalnih hagada nastalih od XII do XVIII veka, preko 200 su iluminirane.

Iako je postojao donekle jedinstven ikonografski obrazac oslikavanja pashalnih hagada, ipak su postojale određene razlike uslovljene ne samo mestom i vremenom nastanka, već i naručiocem, koji je pripadao aškenaskoj (centralno i istočno-evropskoj) ili sefardskoj (španskoj) zajednici. Ilustracije u aškenaskom tipu hagade uglavnom su se odnosile na pripremu samog praznika, na priču o Izlasku, kao i na seder večeru uoči Pesaha koja se odvijala po strogo utvrđenom pravilu. Kod sefardskih, iluminacije koje ilustruju obred svetkovanja Pashe, grupisane su van teksta, i to uglavnom na početku knjige. Nekoliko španskih hagada imaju i minijature iz knjige Postanja, a jedino Sarajevska hagada ima potpunu ilustraciju legendi o stvaranju sveta, o izgonu prvih ljudi iz raja, o potopu i detaljan prikaz Josifovog života.

Iluminacija biblijskih tekstova, bilo u pisanim ili štampanim hagadama, bila je osnov ikonografije sve do XX veka. Savremeni jevrejski slikari više nisu minijaturisti, već umetnici modernih pravaca. Inspirisani srednjevekovnim delima, oni novim likovnim jezikom ne kazuju samo staru biblijsku priču, teme ropstva i oslobađanja, nego i savremenu istoriju i politiku.

Barbara Panić, istoričar umetnosti

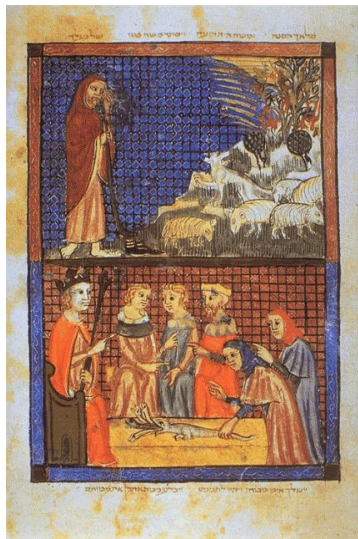
Hagada sa ptičjim glavama, XIII vek

Darmštadska hagada, XV vek

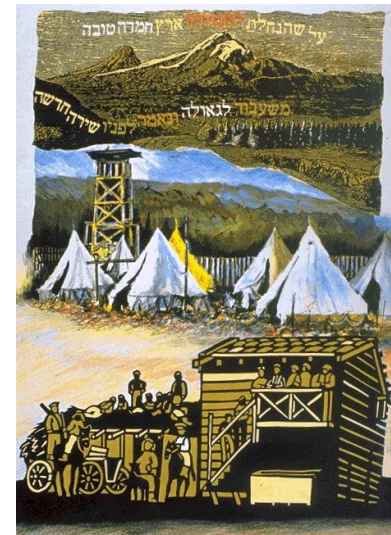
Holokaust hagada, David Vander, 1988.

Sarajevska hagada, XIV vek

Frankfurtska hagada, XVIII vek

Hagada preporoda države Izrael,

David Harel, 1987.